

JULGGAŠTUS
SÁMIPARLAMENTARIHKKÁRIID
VUOSTTAŠ KONFERÁNSSAS

Johkamohkki, guovvamánu 24. beaivi 2005

Dát historjjálaš ja vuosttaš Sámiiparlamentarihkkárkonferánsa, mas leat Suoma, Norgga ja Ruota beale Sámedikkiid áirasat ja Ruošša sámiid ovddasteaddjit, čoahkkanan Johkamohkkái guovvamánu 24. beaivvi 2005:

Atná dán čoahkkima historjjálaš muitobázzin sámepolitihkalaš barggus, ja muittuhussan dasa ahte mii sámit leat okta álbmot, oktiičadnojuvvon oktasaš historjjá, kultuvrra, giela ja eatnamiid bokte, ja duodastussan dasa ahte riikkarájit eai galgga, eai ge sáhte botket min oktasašvuoda;

Aiddostahtá ahte Davviriikkat, jagi 1751 lappekodisiila bokte, leat dovddastan sámiid álbmogin mas lea vuoigatvuoha iežas boahhtevuhtii almma hehtekeahhtá dalá riikkarájiin. Dát dáhpáhuvai sihkkarastima bokte sámiid vuoigatvuodaid eanan- ja čáhcegeavaheapmái, ja viiddis siskkáldas iešmearridanortnegiid bokte. Odđaáigáisaš álbmotriekti sisttisdoallá buori muddui dan seamma.

Julggašta ahte mii atnit iežamet geatnegahtton ovttasráđiid hálldašit ja ovddosguvlui doalvut min máttuid oktasaš árbbi buoremus ávkin sámi servodahkii, ja ahte mii ain áigut suodjalit iežamet massekeahtes álgoálbmotvuoigatvuodaid eatnamiidda, čáziide ja luondduriggodagaide – vuodđuduvvon dasa ahte min álbmot lea dáid guovlluid geavahan dondološ áiggiid rájes.

Julggašta maiddá ahte mii leat sihke geatnegasat, vuoigatvuodalaččat ja gárvásat hálldašit iežamet servodagaid ja guovlluid ovdáneami guoddevaš vuogi mielde, ja vuordá ahte nationalstáhtat dorjot dán, dan bokte ahte ollásit dovddastit, doahhtalit, sihkkarastet ja lágidit dilálašvuodaid dasa ahte sámi álbmoga iešmearridanvuoigatvuoha čadahuvvo álbmotvuoigatvuodalaš njuolggadusaid mielde;

Deattuha dan oktavuodas ahte lea dárbbášlaš ahte nationalstáhtat, jagi 1751 rádjesoahpamuša, dás maid lappekodisiilla ja álbmotrievtti mielde, ain dás duohko dovddastit ja doahhtalit sámi álbmoga iežas vuoigatvuoda geavahit ja hálldašit iežas luondduriggodagaid ja resurssaid buoremussan sámi servodahkii, ja deattuha ahte sámi álbmogis ii guđege dáfus sáhte eallinvuodđu eret váldojuvvot;

Deattuha dárbbášlašvuoda ain sihkkarastit ja ovdánahttit sámi kultuvrra, giela ja oahpahusa, sámi árbevieruid ja ealáhusaid, ja diehtá dan dáfus min iežamet geatnegasvuodaid;

Vuordá ahte maiddá nationalstáhtat devdet iežaset geatnegasvuodaid sihkkarasit ja ovdánahttit sámi ealáhusaid, sámi kultuvrra, giela ja oahpahusa, ovttasbarggus sámedikkiiguin ja iežaset álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid mielde;

Atná deatalažžan ahte sámi servodaga buot oasis servet min servodagaid hábmemii, maiddá nissonolbmot, mánát, nuorat ja boarrásat – geat buohkat iežaset erenoamáš vuogi mielde ovddastit deatalaš oktavuodačanastagaid min historjjá, dálá áiggi ja boahtteáiggi gaskka;

Atná stuora vuordámušaid davviriikkalaš ekspeartajoavkku bargui davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain, ja atná deatalažžan ahte maiddá Ruošša oččoduvvo áiggi mielde dovddastit ja sihkkarastit sámiid vuodđovuoigatvuodaid riikkarájiid rastá;

Konstatere duhtavašvuodain ahte Eurohpa uniovdna dál lea dohkkehan sámiid oktan álgoálbmogiin Eurohpas ja ahte vuoigatvuodát sámi kultuvrra, giela ja ealáhusaid dáfus nappo dalle leat uniovnna vuodustusa oassin;

Fuolastuvvá dainna go Ovtastuvvon natiovnnat guovttilogi jagi barggus universála julggaštusain álgoálbmotvuoigatvuodaid hárrái eai vel ge leat soahpan teavstta mii dovddastivččii universála unnimusmeriid álgoálbmogiid vuoigatvuodaid ja friddjavuodaid dáfus, seammás go davviriikkalaš stáhtaid bargu dán proseassas mañemus jagiid dovddastuvvo deatalažžan rahčamušas olahit konsensusa;

Dovddaha duhtavašvuoda Sámerádi aktiiva oassálastimiin ON-julggaštusa šiehtadallamiin álgoálbmotvuoigatvuodaid hárrái, erenoamážit sin oppalaš teakstaevttohusain, man Sámi Parlamentáralaš Ráđdi lea dorjon;

Julggašta čuovvovaš ovttaoaivilvuoda:

1. Suopma, Norga, Ruošša ja Ruotta leat geatnegasat dovddastit ja sihkkarastit sámiid álgoálbmotvuoigatvuodaid, earret eará historjjálaš vuoigatvuodaid eatnamiidda, čáziide ja luondduriggodagaide;
2. Sámi kultuvrra suodjaleapmi, nannen ja viidásit fievrredeapmi, erenoamážit sámi ealáhusaid, nugo boazodoalu, bivddu, guolásteami ja eará luondduvuodustuvvon ealáhusaid, lea dan duohken ahte nationalstáhtat dovddastit ja bevtolaččat sihkkarastet sámiid historjjálaš vuoigatvuodaid eatnamiidda, čáziide ja luondduriggodagaide, nugo dat dahkkui juo jagi 1751. Dát deavdá maiddá gudege nationalstáhta geatnegasvuodaid ON konvenšuvnna olis siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid hárrái – erenoamážit 1. ja 27. artihkkaliid, ja ILO-konvenšuvnna nr. 169 olis álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji stáhtain.
3. Deattuha ahte nationalstáhtat leat geatnegahtton dievaslaččat dovddastit ja sihkkarastit sámi álbmoga iešmearridanrievtti čadaheami álbmotrievtti olis,

erenomážit oktasaš vuosttaš artihkkala mielde ON` konvenšuvnnain siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid ja ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid birra;

4. Álbmotvuoigatvuodalaččat dohkkehuvvon rievtti olis iešmearrideami birra lea sámii álbmogis vuoigatvuoha ieš mearridit iežas politihkalaš dili ja ovddidit iežas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami, ja iežas ulbmiliidda ráđdet iežas luondduriggodagaid ja gávdosiid. Ii guđege dáfus sáhte sámii álbmogis sin eallinvuodđu eret váldojuvvot;
5. Nationalstáhtat ávžžuhuvvojit garrasit sihkkarastit dan ahte áigeovdilis sámii vuoigatvuodaproseassain farggamusat bohtet konklusuvnnat ja čovdosat mat vástidit historjjálaš sámii vuoigatvuodaide ja álbmotrievtti oainnuide, ja dáhkidit ahte loahpalaš konklusuvnnat ja mearrádusat eai dahkko ovdal go sámii leat miehtan daidda;
6. Sámiid iešmearridanvuoigatvuoha sisttisoallá maiddá ahte sámii álbmogis lea vuoigatvuoha ieš ovddastit iežas vuoigatvuodaid ja beroštumiid natiovnalaš, guovllulaš ja riikkaidgaskasaš oktavuodain, ja nappo vurdojuvvo ahte nationalstáhtat veahkehit ja lágidit dilálašvuodaid dasa ahte sámii sáhttet searvat guovllulaš ja riikkaidgaskasaš oktavuodaide, dás maiddá beassat miellahttun guovllulaš ja riikkaidgaskasaš organisašuvnnaide maiddá sámii lea lunddolaš searvat;
7. Dan njealji riikka sámii leat okta álbmot mas lea vuoigatvuoha ovdánahttit iežas servodaga, iežas ealáhusaid, ásašhusaid ja boahteáiggevišuvnnaid, iežas giela ja iežas kultuvrra beroškeahtta ja hehttekeahtta riikkarájiin, ja dan dihte bivdojuvvojit nationalstáhtat ollásit oktiiheivehit rievttálaš, politihkalaš, hállddahaslaš ja ekonomalaš eavttuid sámiiid guovdu iešguđet riikkain;
8. Sámi nissonolbmot guddet vuoddo árvvuid ja máhtu, man galgá erenomážit deattuhit. Sis galget leat seamma dássásaš vejolašvuodát oassálastit buot sámii servodatsurggiin. Fertejit čadahuvvot erenomáš doaimbajit sihkkarastit sámii nissonolbmuid bevtolaš oassálastima buot sámii servodateallimis ja servodaga ovdánanttimis.
9. Sámi mánát ja nuorat lea deatalaš resursan sámii servodaga ovdáneamis. Sidjiide ferte sihkkarastot vejolašvuoha oažžut oahpahusa sámiegielas ja sámiegielli ja oahpahusa sámii kultuvrra birra, ja sidjiide fertejit addot ovttdássásaš boahteáiggevejolašvuodát mat lea vuodđuduvvon sin iežas kultuvrii. Norggas, Ruotas, Suomas ja Ruoššas lea ovtta sámiegieliguin ja Sámi Parlamentáralaš Ráđiin erenomáš ovdasvástádus oččodit ja oktiiordnet dievaslaš politihka sámii nuoraid váste, erenomážit oahpahas ja oahpus. Fertejit álggahuvvot erenomáš doaimbajit sihkkarastit sámii mánáide ja nuoraide aktiiva servodatoassálastima ja mielde mearrideami.

10. Bargu davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain lea deatalaš proseassa sámi vuoigatvuodaid dohkkeheami, sihkkarastima ja oktiiheiveheami dáfus, ja sámi servodaga ovdánahttima dáfus riikkarájiid rastá. Dan oktavuodas adno Lappekodisiila erenoamáš deatalaš vuodđun;
11. Davvirikkat vurdojuvvojit ain doaibmat ovddasmannin álgoálbmotvuoigatvuodaid dohkkeheami ja ovdánahttima dáfus. Vurdojuvvo nappo ahte davviriikkalaš sámekonvenšuvdna šaddá historjjálaš lávkin álgoálbmogiid vuoigatvuodaid dovddasteami dáfus, ja ahte konvenšuvdna bisuha, sihkkarastá ja nanne dálá álbmotvuoigatvuodalaš dásiid álgoálbmotvuoigatvuodaid dáfus;
12. Davviriikkaid sámekonvenšuvnna ekspeartajoavkkus, mii vurdojuvvo geiget iežas evttohusa skábmamánu 2005, lea čoahkkádus ja gelbbolašvuohta mii buktá stuora vuordámušaid sin sámekonvenšuvdnaevttohusii.
13. Vurdojuvvo ahte samedikkit ožžot vejolašvuoda searvat ovtadássásaš beallin stáhtaidgaskasaš šiehtadallamiidda loahpalaš konvenšuvdnateavstta hárrái. Sámi bealis lea čielga eaktun ahte konvenšuvdnateaksta ii sáhte dohkkehuvvot ja ratifiserejuvvo jus samedikkit eai leat dohkkehan loahpalaš teavstta;
14. Suopma, Norga ja Ruotta bivdojuvvojit davviriikkalaš sámekonvenšuvnna ásaheami mañjel maiddá bargat dan ovdii ahte Ruošša searvá geatnegahtti ja konvenšuvdnavuodustuvvon ovttasbargui sámi dilálašvuodaid ja vuoigatvuodaid hárrái;
15. Eurohpa uniovnna konstitušonála dovddasteapmi das ahte sámit leat álgoálbmot Eurohpas geatnegahtti uniovnna maiddá álggahit erenoamáš doaimmaid sihkkarastin dihte sámiid vuoigatvuodaid, earret eará ealáhusaid, kultuvrra ja giela dáfus;
16. Davviriikkat mat leat Eurohpa uniovnna miellahtut bivdojuvvojit uniovnna vuodđudusa olis, ja 3. protokolla olis sámiid birra, vuolgahit proseassa man ulbmil lea ovdánahttit uniovnna siskkáldas álgoálbmotpolitihka ;
17. Mañemus ovdáneamit Eurohpa uniovnnas nannejit sámi searvama ja ovddasteami dárbbu uniovnna ásaheami ja orgánaid ektui;
18. Suopma, Ruošša ja Ruotta ávžžuhuvvojit farggamusat ratifiseret ILO konvenšuvnna nr. 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain, ja Norga ges ávžžuhuvvo dievaslaččat deavdit iežas geatnegasvuodaid ILO konvenšuvnna.
19. Eaktuduvvo ahte Finnmároláhkaproseassas, mii lea čadahuvvome, olahuvvo čoavddus mii lea čielga álbmotvuoigatvuodalaš mearrádusaid siskkoabealde. Sámi oamastan- ja hálldašanvuoigatvuodat Finnmárkku fylkkas fertetjit identifiserejuvvo ja dovddastuvvo ja sámit fertetjit oažžut doarvái váikkuheami resursahálldašeamis.

20. Ferte biddjot gažaldatmearka Suoma stáhta oamastanvuoigatvuoda dáfus stáhta eatnamiidda dain guovlluin, gos sápmelaččain leat historjjálaš oamastanvuoigatvuodát. Guovllu eará eanangeavahanvierut čuhcet negatiivvalaččat sámiid árbevirolaš ealáhusaide – earenoamážit boazodollui. Seammás dát eanangeavahanvierut áitet sámi kultuvrra, giela, árbevirolaš eallinvuogi ja dakko bokte sámi identitehta. Suoma ráđdehus ferte ovttasrádiid sámiiguin bargat eananvuoigatvuodagažaldaga čoavdimiin. Sápmelaččaide ferte addot iešmearridanváldi iežaset luondduriggodagaid dáfus. Dassázi go eananvuoigatvuodagažaldat lea čovdojuvvon, galgá Suopma heaitit čadaheamis doaimmaid, mat sáhttet negatiivvalaččat váikkuhit luondduriggodagaid.
21. Sámi kultuvrra seailuheami ja ovddideami eaktun lea ahte beassat doaimmahit árbevirolaš bivddu, meahcásteami ja guolásteami ja beassat geavahit árbevirolaš guohtuneatnamiid. Ii leat dohkálaš ahte Ruota duopmostuolut geavahit eanangeavaheami duodaštussan dakkár njuolggadusaid mat leat hábmejuvvon Ruota ii-nomádalaš eanangeavaheami mielde. Boađusin lea ahte sápmelaččat, otná gustovaš lága mielde, eai sáhte diggevuogádaga bokte oláhit vuoigatvuodaid iežaset geavahan eatnamiidda ja čáziide ja vearroeatnamiidda. Sápmelaččat galget oažžut doarvái resurssaid ja vejolašvuodaid sáhttit lágastit iežaset eanan- ja čáhcevuogitvuodaáššiin.
22. Mearraguolásteapmi ja riddoguovlluid lotnolasealáhusat leat sámi kultuvrra guovddáš oasis. Lea diehttevasas ahte sámi guolásteapmi dál lea áitojuvvon ja dađistaga eanet sámi guolásteaddjit leat massán ja ain masset bivdovuoigatvuodaid. Nationalstáhtat leat geatnegasat addit čielga láhkamearrádusaid sámiid vuoigatvuoda birra searvat mearrabivdui ja earaládje ávkkástallat mearrariggodagaiguin, ja vuoigatvuoda birra beassat leat mielde hálddašeame dáid resurssaid. Dát fertejit vástidit dan dárbei mii sámi kultuvrras oppalaččat lea erenoamáš doaimmabijuide vai sáhttá seailut sierra kultuvran.
23. Adnojuvvo áibbas mearrideaddjin ON` šiehtadallamiid oktavuodas universála julggaštusa dáfus álgoálbmogiid vuoigatvuodaid hárrái ahte davviriikkat, ovttas eará seammadássásaš stáhtaiguin ja álgoálbmogiiguin, jotket barggu dan ovdii ahte oažžut áigái ovttamielalaš teavsta. Vurdojuvvo ahte nationalstáhtat veahkehit sámedikkiid deavdit iežaset geatnegasvuodaid sámi álbmoga ektui, dan bokte ahte lágideat dilálašvuodaid dasa ahte sámedikkid ain dás duohko sáhttet aktiivvalaččat ja bevtolaččat searvat ON` šiehtadallamiidda álgoálbmotjulggaštusa hárrái;
24. Vurdojuvvo ahte sámedikkid, sámi organisašuvnnat ja guoskevaš nationalstáhtat ain servet aktiivvalaččat ON` álgoálbmotáššiid bistevaš foruma bargui, dainna ulbmiliin ahte ovddidit ja suodjalit álgoálbmogiid vuoigatvuodaid. Nationalstáhtat bivdojuvvojit maiddái juolludit dárbbalaš ekonomalaš veahki čadahit ON` nuppi logijagi máilmmi álgoálbmogiid nammii;
25. Rájiidrasttiedaddji sámedipolitihkalaš ovttasbargu lea dan duohken ahte Sámi parlamentáralaš ráđdi oažžu diehttevaš ja bissovaš ruđalaš vuodu iežas doaimma várás. Nationalstáhtat bivdojuvvojit ovttasrádiid sámedikkiiguin ja

Sámi parlamentáralaš ráđiin oččodit áigái bissovaš ruđalaš čovdosiid dán doibmii.

26. Adnojuvvo maiddái hui deatalažžan rájiidrasttideaddji sámepolitihkalaš ovttasbargui ahte sámedikkiid álbmotválljejuvvon ovddasteaddjit ožžot vejolašvuoda gávnadit ja ságastallat rájiidrasttideaddji gažaldagaid ja hástalusaid birra, ja dás mearriduvvo ahte juohke goalmmát jagi dollojuvvo konferánsa sámi parlamentariihkkáriid várás (sámepartalmentariihkkárkonferánsa). Sámi parlamentáralaš ráđđi ovddasvástida diekkár konferánssaid organiserema ja čađaheami, gosa sámedikkiid álbmotválljejuvvon ovddasteaddjit čoahkkanit.

#####